



VÁLI DEZSŐ
FESTŐMŰVÉSZ

„Gyáva vagyok a lustasághoz. Harminc éve 5:23-kor szól a vekker; így érzem magam biztonságban” – ad betekintést a precíz napirend szerint zajló életébe a legjelentősebb kortárs festőművészek közt számon tartott, december elején a Múcsarnokban életmű-kiállítással jelentkező 72 éves festőművész. Tanítónő édesanyja több számtankönyv szerzője volt, banktisztviselő apja 1945-ben szovjet hadifogságban halt meg. Testvére apáca. A budapesti Móricz Zsigmond körtéren laktak, a középiskolát a közeli a József Attila Gimnáziumban végezte, Dési Huber szakkörében tanult rajzolni. Az Iparművészeti Főiskola belsőépítész szakán diplomázott 1967-ben, majd a Lakótervnél, Finta József műhelyében dolgozott. Onnan „a hatórás munkaidő lehetősége miatt” a Közért Vállalathoz ment, ahol üzletek – köztük belvárosi antikvárium és hanglezetbolt – kiviteli terveit készítette. 1969 óta szabadúszó: kezdetben ösztöndíjakból és reklámgrafikai munkákból tartotta el magát, művei ma már milliós árakon cserélnek gazdát. Az absztrakt korszaka után 1984 és 1987 között – saját fotói alapján – zsidótemeteket festett, azóta csak műtermeket. Tanított a zebegényi Szőnyi István szabadosiskolában, majd a Képzőművészeti és az Iparművészeti Főiskolán. Közel száz hazai és külföldi kiállítása mellett több könyve is megjelent, köztük a naplója, amit 2000 óta – ma már az Országos Széchényi Könyvtár tulajdonában lévő – deske.hu blogján vezet.

Néprajzos feleségével, Jávor Katával egy Margit körüli társasházi lakásban él. Lányuktól, Zsófiától három unokájuk van, Miklós fiuk nemzetközileg is jegyzett grafikus. Az otthonából nagyobb utazásra csak elvétve kimozduló művész napi rendszeres úszással, hétvégi kirándulással, télen a Normafánál abszolváltsieléssel tartja kondiban magát.

■ **Legendásan sok energiát fektet művei szelektálásába, még a kidobott, szétfűrészelt festményeit is számon tartja. Nehezebb esett az életmű-kiállítása anyagának összeválogatása?**

■ Képeim felfűrészelését misztifikálják. Miért, ha Marika néni odaégeti a palacsintát, mit csinál vele? Kétezer döntést hozok – rettenetesen egyedül – festés közben, a kétezer egyediket ne tehetném meg! Egy munkafázis a sok közül; itt sem ment meg semmi a pillanatnyi mérlegeléstől. És ne is mentsem meg! Most szerencsés helyzetben vagyok, mert a Múcsarnok válogatott. Tisztább egy idegen szem.

■ **Bár a műtárgypiac értékítélete alapján az egyik legelismertebb kortárs festő, a Kossuth-díj, amelyre már ötször is felterjesztették, eddig elkerülte. Sértődött?**

■ Megsértődni? Ilyenre nincs időm. Az én dolgom a festés, maradjunk ennyiben. Ugyan szeretek Kossuth-díjat kapni. Bár. Nem akarnék senkit nemzeti érzéseiben kicsit sem megbántani, de Munkácsy-díjjal halkán azt mondom, szerintem Munkácsy valamivel jobb festő volt, mint Kossuth.

■ **Mint internetes naplójából is kiderül, régóta várja, hogy legalább valamelyik művészeti akadémia a tagjai sorába emelje.**

■ Persze – építészdiplomámmal még maradt bennem parányi kisebbségi érzés. Pedig ősszel majdnem sikerült. Jelöltek és meg is szavaztak Széchényi Művészeti Akadémia tagságára, aztán kiderült, egyszerre csak egy 70 év fölötti tagot vehetnek föl. Ez már a második akadémia, ahová jelöltek és nem vettek föl. Széchényi és Makovecz után talán nekem is alapítanom kellene egyet.

■ **Évtizedek óta készülő műteremképeinek jellegzetessége, hogy a szerzetesi vagy börtöncellát idéző csupasz tereknek szinte nincs témájuk, csak színviláguk. A hétköznapiakban is minimalista?**

■ Puritán. Már kamaszként tudtam a szűkös határait, hogy tehetségtelen vagyok a sok befogadására. A tévéket bekapcsolni se tudom. Gyerekkoromban a Móricz Zsigmond körterti szobámból a Gellérthyeg oldalára láttam. Aztán 23 évesen az ablakot pauszpapírral letakartam. Azon két kis lyuk, az egyik magasan, mellette kiírva: „várható időjárás”, onnét a felhőket láttam; a másikonál a „pontos idő” – rálátás a körterti órára. Piacra se járok, hacsak nincs rám feltétlen szükség a bevásárlásnál. Terhes az a vibráló gazdagság.

■ **Sosem érez kísértést, hogy kirúgjon a hámból, és mondjuk tájképet, portrét fessen?**

■ Nem szeretek rugdalózni. Nem szeretem a változatosságot. Ugyanazt reggelizem, ugyanazt úszom reggel, 1254 métert, ugyanoda járok kirándulni, baj! Tájképbe formálva is ugyanazt festeném; ugyanis csak egyetlen hangszert tudok játszani, azon is kevés a húr. Amúgy is mindegy, a téma, a szék meg az ablak csak a kép küszöbe. Aki ott megáll, nem lépett be az ajtón.

■ **Gyakran idézi Tornyai Jánost: „festek, ahogy az egér rág; muszáj, mert nő a foga”. És az ihlet?**

■ Ihlet, az csakugyan létezik. Hirtelen fölgyorsult gondolkodás. Nálam ez négy nap egy évben, a többi tisztes hivatalnokmunka, órarend szerint. Az éves képadagot márciusban a kecskeméti alkotóházban és júliusban egy kis faluban kezdem, aztán egész évben ezeket kapirgálom. És ha netán sikerül – 50 év statisztikája szerint a fele –, akkor is még sok a munka vele: lefényképezni, keretszínezés, adatbázisba és a honlapomra, címadás, satöbbi.

■ **Miből érzi, hogy egy kép már kész?**

■ Egy kép megtörtént, ha ránézve az ember szíve kicsit elszorul. Remekmű az, ami egy villámvillanás idejére megmutatja Isten köpenye szegélyét.

■ **A festés, a fotózás mellett élete legkisebb rezdüléseit is dokumentálja. Ezt a fajta nyilvános naplórast is munkaköri kötelességének tekinti?**

■ Tulajdonképpen igen. Bár fontosabb, hogy rettenetesen élvezek – monitoron – fogalmazni, órákig cserélgetni, míg meg nem találok a legjobb szavakat. Dilettáns vagyok e téren, mert egy profi ilyenkor szenved, nemdebár. Persze az írás a felszíne a dolognak, gondolkodni jó, gondolkodni érdekes. Uszodából hazatérve reggel már ki se mozdulok itthonról, mégis élménnyel zsúfoltak a napjaim, alig győzöm feldolgozni, megírni. Eredendően egy Franciaországba szakadt barátomat, 2000 óta pedig a neten napi párszáz embert informálok, szórakoztatok, olykor még tanítok is, bocs. Remélem, nem bölcs kádi pózban.

■ **Hívó ember, de bizonyos körökben liberálisnak is mondják önt. A zsidótemetős festői korszakába is sokan valamifajta világnézetet látnak bele. Mit kezd az ilyen címkézésekkel?**

■ Katolikus vagyok, élem a hitemet. Vallásosan biciklizek és vallásosan mosok fogat, bizonyára így is dolgozom. Lehetek akár liberális is, ha annak van katolikus változata. De nem ilyen partok mentén mérem a világot. Na, akkor ide ez a kényes kérdés: nem szimpatizálok a zsidósággal. És nincs is vele bajom. Ahogy a pékséggel, népséggel-katonasággal, Hansággal se. Semmiféle -ság, -séggel. Isten szintén nem ismeri a többes számot. Nincs kollektív felelősség.

■ **Most nyíló kiállítására évek óta készült. Ha ez az álma beteljesül, hogyan tovább?**

■ Nem álom, munkafázis – ez a dolgom. Tervek nincsenek, nem nézek, nem látok előre, nincs ott semmi. Avval foglalkozom, azért adok hálát, ami most van: ma reggel például a két 23 collos monitoromért. Egy tavaszi Harangvölgy-fotóm a háttérkép rajtuk. ■ DOBSZAY JÁNOS – KELEMEN ZOLTÁN